

Niveau 5 in Nederland ook voor het mbo? Aanzet voor een discussie in 2019

➤ Inleiding

In het laatste nummer van 2018 geven we, vooral voor het mbo maar ook voor het hbo, een paar aanzetten voor een discussie over het gebruik van 'de nationale niveau 5 ruimte'. Daarmee worden bedoeld alle soorten kwalificaties die te koppelen zijn aan niveau 5 van het Nederlandse Kwalificatieraamwerk (NLQF) via de daarvoor bestaande formele procedure.

We hebben hieraan in de afgelopen jaren ook al aandacht besteed, vanuit verschillende invalshoeken. Maar het wordt in 2019 echt spannend hoe het met deze kwalificaties¹ kan, zal en mag gaan. Er wordt binnen afzienbare tijd een wet ingevoerd zodat alle formele, dus door de overheid gecontroleerde diploma's, per 1-1-2020 een verwijzing dienen te kennen naar het Nederlandse niveau (en ook daaraan gelinkt het niveau van het European Qualifications Framework, het EQF).

Het zullen vooral de niet-formele kwalificaties zijn die met het NLQF te maken gaan krijgen. De (private) aanbieders kunnen straks geen termen en begrippen gebruiken als: hogeschool, hoger onderwijs, hbo, hbo-niveau, Ad, Bachelor, Master e.d. – op straffe van een boete. De status is dan vooral te ontleen aan de koppeling aan het NLQF want mag men in de communicatie ook het nummer van het niveau gebruiken. Dat gaat inhouden dat deze aanbieders veel meer dan nu zullen aankloppen bij het bureau dat het NLQF beheert, het Nationaal Coördinatie Punt (NCP).

Maar die koppeling heeft ook interessante voordelen voor de formele aanbieders die gelieerd zijn aan private instellingen of daarin een belang hebben. Het biedt ook meer kansen om met niet-formele opleidingen invulling te geven aan het opscholen van personen, in het kader van het 'levenlang ontwikkelen'. Hieronder gaan we daarop in, aan de hand van een aantal suggesties – dus met het mbo als invalshoek, maar vervolgens komt ook het hbo (als partner) in beeld.

➤ MBO op niveau 5 (non-formeel)

In ons land loopt het mbo in formele zin tot en met niveau 4. Er is dus geen formele kwalificatie op niveau 5 die door de overheid wordt erkend en geborgd, zoals men in diverse andere landen wel kent. Nederland heeft op niveau 5 alleen de Ad als formele graad. Dat is een bewuste keuze geweest, mede vanwege de status van dit diploma, behorend tot het hoger onderwijs – te zien als Short Cycle Higher Education (SCHE) binnen het Europese Hoger Onderwijs systeem.

Er zijn landen waar (nog) geen SCHE is of waar men vindt dat er naast de bestaande SCHE ook best in het 'vocational education and training (VET)', ons mbo dus, een niveau 5 diploma kan worden aangeboden. Opmerkelijk vaak zit er in dat geval 'Higher' in de naam: Higher Vocational Diploma, Higher National Diploma, enz. Daarmee wordt als het ware 'meegelift' op het begrip 'hoger onderwijs'... onder de algemene internationaal gebruikte naam: Higher VET.

¹ Een kwalificatie kan betrekking hebben op allerlei soorten scholings- en trainingstrajecten. Dit traject kan worden bekroond met een diploma, certificaat, instellingsverklaring of een ander soort bewijs van het hebben gevolgd van het programma en het afsluitend examen met voldoende resultaat te hebben afgerond. Op de website van het NLQF staat de volgende definitie van kwalificatie: 'Het resultaat van een door een bevoegde instantie verricht gevalideerd beoordelingsproces, waarin wordt vastgesteld dat een geheel van leerresultaten aan vooraf bepaalde standaarden voldoet. Een kwalificatie is beschreven in leerresultaten'.

In sommige landen gaat de overheid nog een stapje verder. Men staat zo'n HVET-kwalificatie toe zich te scharen onder het 'hoger onderwijs'. Dat kan in formele zin door de kwaliteit te laten controleren door het nationale bureau voor het hoger onderwijs. Het is als zodanig een besluit van de overheid, om dit zo te doen - en zo nodig ook de studie te financieren. Het kan overigens alleen voor specifieke onderwijssectoren gelden, gelet op een duidelijke behoefte op de arbeidsmarkt aan dergelijke afgestudeerden.

Zo'n situatie zal in Nederland niet zo snel ontstaan, gezien het feit dat we hier in het hoger onderwijs een binair systeem hebben, met hogescholen en universiteiten. De Ad past prima in het hbo. In landen waar er alleen maar 'universiteiten' zijn of sterk academisch gerichte 'Universities of Applied Sciences', ontstaat sneller die ruimte voor het VET op niveau 5 en soms ook zelfs hoger.

NLQF gebruiken als mbo

Toch biedt het NLQF het Nederlandse mbo een kans om samen met het bedrijfsleven – dat men toch al met niveau 4 bedient – maatwerktrajecten te gaan ontwerpen. Dat past in de trend om meer te leunen op duale leerlijnen (combineren van werken en opleiden), en bij de vraag naar sterk arbeidsmarktrelevante programma's die heel snel aangepast kunnen worden aan de dynamiek in het werkveld – sneller dan bij formele opleidingen haalbaar is. Het bedrijfsleven is best bereid te betalen voor duale en dynamische scholing, dus op die wijze kan er veel worden gedaan.

Wat kan dit inhouden? In ieder geval een 'aanvallende' strategie als mbo-instelling om niet alleen naar de aansluiting vmbo-mbo en de algemene doorloop naar het hbo te kijken. Het gaat erom dat de situatie zo is dat het werkveld veel investeert in het mbo vanwege de samenwerking tussen scholen en bedrijven. Die contacten zijn te gebruiken om iemand die met een mbo-4-diploma aan het werk wil maar ook de potentie heeft om door te groeien naar een baan op een hoger niveau, een maatwerktraject aan te bieden.

Het gaat dan om mede invulling geven aan het alumni-beleid, dus het contact houden met de afgestudeerden – ook wel een vorm van 'nazorg' genoemd (maar ook met een financieel gewin).

Verderop, voor de goede orde, komen we ook terug op de mogelijke samenwerking met het hbo, zeker met hogescholen die de Ad hoog in het vaandel hebben staan.

Twee voorbeelden (voor alumni-beleid en scholing)

Mogen we een poging doen om een paar mogelijkheden daarvoor te schetsen. Ze zijn ter inspiratie want er nog veel meer constructies te bedenken (vorm dus gewoon een landelijke mbo-werkgroep... en ga daarmee aan de slag...):

- Probeer als mbo een idee te krijgen van non-formele, dus private, scholingsprogramma's die vaak worden aangeboden aan mbo'ers die met niveau 4 aan het werk gaan. Pik daaruit een aantal kwalificaties die als zodanig voortbouwen op mbo-4 en daarmee aantrekkelijk zijn om te gaan verzorgen voor alumni.

Het kan gaan om een kwalificatie die over het gehele land aan te bieden is. Vorm in dat geval als geïnteresseerde mbo-instellingen een landelijk dekkend netwerk. Daarbij kan een bepaalde mbo-instelling de trekker zijn voor alle scholen in het netwerk. Dat wil zeggen dat deze kwalificatie wordt beheerd door deze instelling en ook op die wijze als een privaat scholingstraject via het NCP aan niveau 5 van het NLQF kan worden gekoppeld (de kosten worden wel gedeeld, uiteraard).

Via het netwerk kan de kwalificatie over het gehele land worden uitgeserveerd, met in een regio de inzet van docenten, management en administratieve ondersteuning van een mbo-instelling. Tevens kan zonder meer bij zo'n kwalificatie worden samengewerkt met een landelijke branche of een beroepsorganisatie (met behoud van de in-company trainingen en landelijke opleidingscentra van die branche of organisatie zelf – dus men kan elkaar aanvullen).

- Als een variant op dit eerste idee: Zoek als mbo uit welke (private) opleidingen er worden aangeboden door branches, beroepsverenigingen en andere werkveldorganisaties op niveau 5. Maak daarbij gebruik van het netwerk dat al bestaat voor niveau 4 om hiervan een beeld te krijgen. Een aantal kwalificaties is mogelijk al formeel gekoppeld aan NLQF-5. Maar er zijn daarnaast allerlei scholingstrajecten die nu nog gewoon worden gegeven zonder dat helder is (en ook niet nodig is, kennelijk) of het een kwalificatie is die op 5 te plaatsen is. Het zoekwerk zal wat lastiger zijn, maar regionaal en landelijk is veel boven water te halen.

Zet deze kwalificaties bij elkaar, per (deel)onderwijssector, zodat er een beeld ontstaat van wat er zoal wordt aangeboden aan mbo-4-afgestudeerden die aan het werk gaan, om in bepaalde functies aanvullende scholing te krijgen². Probeer er een samenhangend geheel van te maken, met als kenmerk dat de persoon die alles volgt, een functie op 5 kan bekleden. Nog anders gezegd: als de werkgevers in een bepaalde bedrijfstak kijken naar bepaalde functies die ze als op niveau 5 zien ge-positioneerd, en als ze daarbij competenties opschrijven (voor nu en de nabije toekomst)... dan zijn die aan te leren via het pakket met deze non-formele certificaten die als geheel een (brede) kwalificatie op 5 vormen.

Maak ook hierbij een landelijk netwerk met mbo-aanbieders, privaat. Wijs een mbo-instelling aan als beheerder van het pakket. Laat deze instelling met steun van de andere scholen de kwalificatie via het NCP koppelen aan NLQF-5. Ga vervolgens daarmee aan de slag, zodat de geslaagden een diploma krijgen waarop dit niveau staat vermeld als bewijs van die status.

Het is overigens van groot belang om te bezien of dit netwerk ook kan worden aangevuld met private mbo-aanbieders (vaak onderdeel van een groter geheel) en/of bedrijfsacademies (van grote bedrijven dan wel branches). Het gaat erom dat het mbo op deze wijze een duidelijke positie inneemt bij het verzorgen van leerwegen die niveau 4 ontstijgen en als service aan alumni zijn aan te bieden.

Hetgeen hier als voorbeelden wordt gegeven, wordt ongetwijfeld op termijn opgenomen in de structuur voor de uitstroom vanuit niveau 4, met vier uitstroomroutes:

1. Naar de arbeidsmarkt en werken
2. Naar de arbeidsmarkt en het werken combineren met non-formele scholing (duaal)
3. Naar het hbo en een Ad gaan doen
4. Naar het hbo om een Bachelor te gaan volgen

Verderop nog iets over het combineren van de routes 2 en 3, als het gaat om leerwegen.

➤ **Specifiek: ZZP'ers en non-formele scholing na mbo-4**

Er verschijnen regelmatig berichten in de media over de groei van het aantal zzp'ers in de komende jaren. Dat vraagt om het nadenken over de scholing voor deze personen, na mbo-4. Er zijn Ad-opleidingen die zijn ingebed rond het 'ondernemerschap', vaak in een bepaalde context, maar daarmee zijn nog niet alle doelgroepen afgedekt.

Er zijn mbo'ers die voor zichzelf aan de slag willen gaan - meteen of na een tijdje (eerst een studie proberen of bekijken of er een baan in loondienst is...). Ze moeten wel vanwege te weinig geschikte banen, ze zien een gat in de markt of ze hebben het idee dat via die weg ook over enige tijd een vaste baan in zicht komt door contacten op te bouwen. Maar de component 'scholing' komt daarbij vaak behoorlijk in het gedrang: het kost tijd, dus inkomen, en het vraagt om een eigen budget voor de cursus, training of een compleet programma.

Aanbod als mbo-instelling zelf: certificaten

Wat kan een mbo-instelling betekenen voor deze specifieke groep alumni? Dat is uiteraard ook een kwestie van tijd en geld, als men als instelling zo'n zzp'er wil helpen. Als het de tijd betreft die iemand aan scholing moet besteden... daar is weinig te doen – er is gewoon niet aan te ontkomen. Maar als het gaat om het zo laag mogelijk houden van de kosten voor beide partijen, valt te denken aan onderstaande zaken³:

- Laat men aanschuiven bij een groep die een bepaald keuzedeel volgt en waarvan de inhoud relevant is voor het werk van de zzp'er - tegen marginale kosten.
- Idem voor bepaalde onderwijseenheden van het mbo-4-programma, ook tegen een prijs die alleen de directe kosten dekt.
- Ontwikkel specifieke programma's die in het algemeen cruciale aspecten van het ondernemerschap afdekken en biedt deze in de private sfeer aan – zoals in het eerste deel van dit nummer

² Misschien een leuke klus voor een hbo-student HRM, als onderdeel van een stage of afstudeerproject...

³ We hebben het hier over het volgen van scholing waarvoor de zzp'er in ieder geval voor een deel van de module ('unit') fysiek aanwezig moet zijn op de mbo-locatie. Hij of zij kan ook opteren voor afstandsonderwijs, online leren en andere vormen van persoonlijk in te richten trajecten. Als een mbo-instelling daartoe de mogelijkheid heeft (als bekostigde school), dan is dat prima. Maar veelal zit iemand toch vast aan het 'naar school gaan'.

beschreven. Dit kan een programma zijn bestaande uit een aantal modules, allemaal relevant voor het werk van een zzp'er en als zodanig via het NCP op niveau 5 van het NLQF te laten plaats. Het kan zo zijn dat het gehele pakket als zodanig, te zien als een pure bedrijfsopleiding, een goed alternatief is van een Ad-opleiding rond het ondernemerschap⁴.

Net als eerder in het eerste deel gemeld, kan het gaan om een landelijk programma, onder regie van een bepaalde mbo-instelling. Er zijn daarnaast voldoende landelijke netwerken die betrokken zijn bij (korte) trajecten voor ondernemers. In samenwerking daarmee kan dus zo'n programma dat gericht is op zzp'ers, worden ontwikkeld en aangeboden.

De kosten kunnen laag worden gehouden, door het schaalvoordeel en door het mede gebruikmaken van onderdelen die al in mbo-opleidingen voorkomen en voor dit doel bewerkt worden. Van belang is dat het moet vallen onder het landelijke en regionale alumni beleid, dus in principe alleen open te stellen voor degenen die bij een van de deelnemende mbo-instellingen het mbo-4-diploma hebben verworven.

Instellen werkgroep zzp'ers en alumni

Onze aanbeveling is om, als er nog geen concrete plannen op tafel liggen, hiervoor op korte termijn een landelijke werkgroep in te stellen. Er zijn allerlei organisaties die zich met zzp'ers en ook met scholing bezighouden. Private instellingen kennen een groot aanbod als het gaat om het behalen van certificaten die te maken hebben met het verwerven van specifieke competenties. Maar als het gaat om mensen met een mbo-achtergrond op niveau 4, hebben zij allemaal als kenmerk dat ze een keer ergens dat diploma hebben behaald.

Het versterken van de band met alumni, zeker tegen de achtergrond van de sterke groei aan zzp'ers, zal voor elke mbo-instelling meer en meer een prioriteit (moeten) worden. Men kan niet meer volstaan met het afleveren van een jongere met een mbo-diploma, om daarmee een tijd lang een loopbaan aan te ontlenen.

Het volledig overlaten aan de private markt van alle scholingsmogelijkheden lijkt in meerdere opzichten het te weinig gebruiken van knowhow en expertise die er binnen mbo-instellingen is. Daarmee aan de slag gaan, is helemaal niet zo bijzonder en opmerkelijk. Vervolgens kan de overheid op basis van de inzet van het mbo voor de alumni over enige tijd concrete voorstellen doen voor het mbo, ter ondersteuning van het algehele beleid rond 'levenlang ontwikkelen'. Er zijn mogelijkheden genoeg (leerkrediet, fiscale regelingen, subsidie, fondsen...) maar de gebundelde kracht van het mbo is zeer waardevol.

➤ **Samenwerking met een hogeschool of een RAC**

Omdat we onze nieuwsbrieven publiceren vanuit het perspectief van de Ad-opleiding⁵, nemen we ook de gelegenheid te baat om de mbo-mogelijkheden te koppelen aan wat er met de Ad gebeurt en ons allemaal staat te wachten.

Het zou goed zijn als de netwerken die er in het mbo zijn - en komen bijvoorbeeld zoals hierboven geschetst - om hun alumni met non-formele scholingstrajecten te bedienen, een concrete samenwerking gaan opbouwen met hogescholen die werken met RAC's dan wel met een gemeenschappelijk beleid voor het Ad-aanbod (en zeker als zo'n RAC al wordt ingevuld in samenspraak met een of meer mbo-instellingen in de regio).

⁴ In de afgelopen jaren is op initiatief van Leido en diverse partners gewerkt aan het opzetten van een non-formele kwalificatie op niveau 5, vergelijkbaar met een Ad-programma maar dan duidelijk gepositioneerd als een bedrijfsopleiding. Dat wil zeggen dat het eigenaarschap in handen ligt van een organisatie die (mede) geworteld in het werkveld en/of duidelijk aansluit bij de wensen vanuit het bedrijfsleven. Het gaat om het Hoger Bedrijfsdiploma (HBd).

⁵ Met dank aan alle vragenstellers, leveranciers van casussen, commentatoren en aan dragers van stukjes over de Ad en aanverwante zaken (onze 'flexibele schrijfclub, een community of practice...'), om de nieuwsbrieven voor 2018 te kunnen vullen, redigeren en publiceren. Blijf aandragen, suggesties geven en dus deel uitmaken van de 'Ad-schrijfgroep'.

De reden daarvoor is dat de krachten kunnen worden gebundeld in het private circuit⁶, dus dat een hogeschool resp. een RAC partner wordt in zo'n netwerk met mbo-instellingen (en waarvan er eentje als regisseur optreedt).

Een meerwaarde hiervan is dat voor de non-formele kwalificaties die aldus voor mbo-alumni worden ontwikkeld en aangeboden:

- bekeken kan worden of ze al dan niet vrijstelling kunnen opleveren als iemand formeel een Ad wil gaan doen...
- het afzetgebied groter kan zijn...
- docenten van het hbo ook inzetbaar zijn...
- werkgevers betrokken worden bij Ad-opleidingen...

en zo zijn er meer voordelen als het gaat om samen aan 'levenlang ontwikkelen' van mbo-alumni te werken.

➤ **Slotopmerking 1**

We hebben eerder in dit nummer gemeld dat in veel landen het mbo (VET) op de niveaus 5 en hoger meelift op de status van het 'hogere onderwijs' (formeel: tertiair onderwijs voor alles op 5 en hoger) – dus op wat er wordt aangeboden door universiteiten en hogescholen in de zgn. European Higher Education Area. Dat gebeurt door 'Higher' in de soortnaam op te nemen – zoals Noorwegen recent deed met het invoeren van het Higher Vocational Diploma. Dat is best vreemd omdat dit impliceert dat het ook 'hogere' moet zijn dan 'iets anders'.

Daarmee wordt de status van het reguliere VET verlaagd, en dat is nu wat men niet met elkaar in Europa zou moeten willen. Er ligt al voor een soortnaam voor VET op 5 en hoger een interessant alternatief op tafel nl. VPET, zijnde een combinatie van diverse kenmerken van dit type onderwijs: Vocational and Professional Education and Training. Voor de niveaus 5, 6 en 7 kan er dan VPET-A, -B en -C worden gebruikt. Iets voor de nabije toekomst, om de internationale afstemming nog transparanter te maken.

➤ **Slotopmerking 2**

We wensen iedereen prettige feestdagen, een leuke jaarwisseling en dan ook meteen maar alvast een goed, gelukkig en gezond 2019. Het eerste nummer van volgend jaar hopen we te versturen op 9 januari 2019.

⁶ Nogmaals, het gaat hier om het inspelen op het opbouwen van een alumnibeleid en het invullen van scholing aan die groep op basis van wat er toch in het mbo en ook het hbo (Ad) wordt verzorgd. Dat kan door gebruik te maken van 'schaalvoordelen'. Daarnaast zijn er gewoon de private instellingen die hun doelgroepen hebben en waarmee ze (ook) maatwerk kunnen leveren. Mogelijk kan een aantal daarvan aanschuiven bij die private netwerken met formele mbo- en hbo-scholen.